

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל
"יין ישמח לבב אנוש"
לפרשת נח

הרב ליכטנשטיין : מקור מס 4

על מעשה זה עולה קצפם של חז"ל, והם מותחים עליו ביקורת בכמה רבדים. רש"י מביא שהיה עליו לעסוק בנטיעות אחרות, כגון זיתים, אחרים מגנים את השתכרותו, שכן אין אנו רואים את דמותו של הצדיק כמי שמתגולל ערום ושיכור, ויש אומרים שהיה עליו להודות בטעותו ולא להפנות את האצבע המאשימה כלפי בנו הקטן.

במשלי : מקור מס 5 : (כ"ג, ל"א-ל"ד) :

לא אל-תרא יין, כי יתאדם : כי-יתן בכיס (בכוס) עינו ; יתהלך, במישרים.
לב אחריתו, כנחש ישך ; וכצפעני יפרש.
לג עיניך, יראו זרות ; ולבך, ידבר תהפכות.
לד והיית, כשכב בלב-ים ; וכשכב, בראש חבל.

ויקרא רבה שמיני (י"ב) מקור מס 6 :

"יין ושכר אל תשת' - הדא הוא דכתיב (זה שאמר הכתוב) 'אל תרא יין כי יתאדם'. מהו' כי יתאדם? כי יתאוה לדם נדה ולדם זבה. 'כי יתן בכוס עינו' - בכיס כתיב, לשון נקי הוא כדכתיב 'כיס אחד יהיה לכולנו'. 'יתהלך במישרים' - סוף שאשתו אומרת לו 'כשושנה אדומה ראיתי ואינו פורש. אמר רב אסי : אם תלמיד חכם הוא - סוף שמטמא את הטהור ומטהר את הטמא.

דבר אחר : 'אל תרא יין כי יתאדם' - ודאי מסמיק ליה (הופך את צבע פניו ונראה שיכור). 'כי יתן בכוס עינו' - הוא נותן עינו בכוס וחוננוי נותן עינו בכיס. 'יתהלך במישרים' - סוף דהוא עביד ביתיה מישרי (ריק). מה הדין קדרה דנחשת עביד - קדרא דחספא עבדא, מזבין לה ושתי חמרא בטימיתיה (אומר : מה שיכולה לעשות קדרת נחושת - יכולה גם לעשות קדירת חרס, ומוכרה). ר' יצחק בר רדיפא בשם ר' אמי אמר : סוף שהוא מוכר את כלי ביתו ושותה בהן יין."

גמרא ברכות (מ.) מקור מס 7 :

הרמב"ן במקום מקור מס 1 :

"בדורותיו" - יש מרבתינו שדרשוהו לטובה כל שכן אם היה בדור של צדיקים ויש שדורשין לגנאי לשון רש"י, והנכון בעיני לפי הפשט כי טעמו לומר שהוא לבדו הצדיק בדורות ההם אין בדורותיו צדיק ולא תמים זולתו וכן כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה (להלן ז א) שאין אחר בדור ראוי להנצל ואמר "בדורותיו" כי דורות רבים עברו מעת שהשחיתו ואין צדיק בארץ בלתו ואל יקשה עליך דבר רבותינו במתושלח כי הכתוב לא יספר רק שאין צדיק ראוי להנצל מן המבול מכל הדורות ההם"

בזוהר (נח כ"ח א מתורגם) : מקור מס 2 :

" כיון שיצא נח מן התיבה, וראה את העולם שהוא חרב ונחרב, התחיל ממרר בבכי ואומר : ריבון כל העולמים ואדוני האדונים, אתה נקראת רחום וחנון, היה לך לרחם על בריותיך. אמר לו הקב"ה : אי לך רועה שוטה, עכשיו אתה אומר לי כך, ולא אמרת כך בשעה שאמרתי לך "כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה", "עשה לך תיבת עצי גופר", "ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ... כל זאת לא גלית לך אלא כדי שתעמוד לפני בתפילה ותבקש רחמים על הבריות. ואתה, מששמעת שאתה מציל נפשך בתיבה, לא היה אכפת לך בחורבן העולם. בנית לעצמך תיבה, והצלת עצמך, עכשיו שכבר העולם עומד בחורבנו, אתה פותח פיך להתפלל ולבקש רחמים? אותה שעה נתבונן נח שעשה שלא כהוגן, שלא התפלל למנוע את הפורענות, לפיכך נזדרז מיד להביא קרבן כפרה על עוונותיו."

מקור מס 3 : (בראשית ט' יח-יא) :

ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה שם וחם ויפת, וחם הוא אבי כנען : שלשה אלו בני נח ומאלה נפצה כל הארץ : ויחל נח איש האדמה ויטע כרם : וישת מן היין וישכר ויתגל בתך אהלה :

אין שמחה אלא בין , שנאמר ויין ישמח לבב
אנוש".

פרק ד' שמונה פרקים לרמב"ם מקור מס 12 :

המעשים הטובים - הם המעשים השווים ,
הממוצעים בין שתי קצוות ששתיהן רע, האחת מהן
תוספת , והשני חסרון....ולזה העניין לא היו
החסידים מניחים תכונת נפשותיהם תכונה
ממוצעת בשווה, אך היו נוטים נטייה קלה לצד
היתר או החסר, על דרך הסייג .

רצוני לומר, שהיו נוטים, למשל -

מן הזהירות מעט לצד העדר הרגשת ההנאה .

ומן אומץ-הלב - לצד ההעזה מעט .

ומן השועות -לצד היהירות מעט .

ומן הענווה - לצד שפלות הרוח מעט .

וכן בשאר .

ואל העניין הזה רמזו באומרים : "לפנים משורת

הדין."

אבל מה שעשו החסידים בקצת הזמנים, וקצת

אנשים מהם גם כן, מנטות אחר הקצה האחד :

כצום וקום בלילות ; והנחת אכילת הבשר

ושתיות היין , והרחקת הנשים ; ולבוש הצמר

והשער ; ושכון בהרים והתבודד במדברות -

לא עשו דבר מזה אלא על דרך הרפואה, כמו

שזכרנו, וגם בגלל הפסד אנשי המדינה .

כשראו שהם נפסדים בהתחברותם אל אנשי

המדינה וראות את מעשיהם, עד שחששו לקלקול

מידותיהם בחברתם, ברחו מהם למדברות

ולמקום שאין בו אדם רע .

על כך עונה הרמב"ן מקור מס 13 :

(ויקרא קדושים , ט"ו)

"קדושים תהיו" - הוּו פרושים מן העריות ומן

העבירה שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה

מוצא קדושה לשון רש"י אבל בתורת כהנים ראיתי

סתם פרושים תהיו וכן שנו שם והתקדשתם

והייתם קדושים כי קדוש אני כשם שאני קדוש כך

אתם תהיו קדושים כשם שאני פרוש כך אתם תהיו

פרושים ולפי דעתי אין הפרישות הזו לפרוש מן

העריות כדברי הרב אבל הפרישות היא המוזכרת

בכל מקום בתלמוד שבעליה נקראים פרושים

והענין כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים

האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת

הבשר והיין א"כ ימצא בעל התאווה מקום להיות

שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות ולהיות בסובאי

יין בזוללי בשר למו וידבר כרצונו בכל הנבלות שלא

דתניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון רבי מאיר

אומר גפן היה שאין לך דבר שמביא יללה על

האדם אלא יין שנאמר (בראשית ט, כא) וישת

מן היין וישכר

רבי נחמיה אומר תאנה היתה שבדבר שנתקלקלו

בו נתקנו שנאמר (בראשית ג, ז) ויתפרו עלה תאנה

ר"י אומר חטה היתה שאין התינוק יודע לקרות

אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן.

מדרש תנחומא , פרשת נח מקור מס 8 :

אמרו רבותינו זכרונם לברכה :

כשבא נח ליטע כרם, בא שטן ועמד לפניו. אמר

לו : "מה אתה נוטע?" אמר לו : "כרם."

אמר לו : "מה טיבו?" אמר לו : "פירותיו מתוקים

בין לחים בין יבשים, ועושין מהם יין המשמח

לבבות."

אמר לו שטן : "בוא ונשתתף שנינו בכרם זה."

אמר לו : "לחיי!"

מה עשה שטן? הביא כבש והרגו תחת הגפן, אחר

כך הביא ארי והרגו ואחר כך הביא חזיר והרגו,

ואחר כך הביא קוף והרגו תחת הכרם ; והטיפו

דמם באותו הכרם והשקוהו מדמיהן.

רמז לו : שקודם שישתה אדם מן היין, הרי הוא

תם ככבש זו שאינה יודעת כלום, וכרחל לפני

גוזזיה נאלמה ; שתה כהוגן, הרי הוא גיבור כארי

ואומר, אין כמותו בעולם ; כיוון ששתה יותר מדי,

נעשה כחזיר מתלכלך במי רגליים ובדבר אחר ;

נשתכר, נעשה כקוף עומד ומרקד ומשחק ומוציא

לפני הכל נבלות הפה ואינו יודע מח יעשה.

וכל זה אירע לנח הצדיק ; מה נח הצדיק שהקדוש

ברוך הוא פירש שבחו כך – שאר בני אדם על אחת

כמה וכמה !

מגילה ז : מקור מס 9 :

"אמר רבא : חייב איניש לבסומי בפוריא, עד דלא

ידע בין ארור המן לברוך מרדכי

רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי,

איבסום, קם רבה שחטיה לרבי זירא. למחר בעי

רחמי ואחיייה. לשנה אמר ליה : ניתי מר ונעביד

סעודת פורים בהדי הדדי! - אמר ליה : לא בכל

שעתא ושעתא מתרחיש ניסא."

שו"ע (תע"ג ה"ג) מקור מס 10 :

מכל מקום ראוי שלא לשתות בין ראשון ושני ,

אם לא לצורך גדול, כדי שלא ישתכר וימנע

מלעשות הסדר וקריאת ההגדה"

פסחים ק"ט. מקור מס 11 :

" רבי יהודה בן בתירא אומר , בזמן שבית

המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר ... ועכשיו

יכולה להביא לתוצאה הרת אסון של איבוד השליטה.

הוזכר איסור זה בתורה והנה יהיה נבל ברשות התורה לפיכך בא הכתוב אחרי שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות ימעט במשגל כענין שאמרו (ברכות כב) שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין ולא ישמש אלא כפי הצריך בקיום המצוה ממנו ויקדש עצמו מן היין במיעוטו כמו שקרא הכתוב (במדבר ו ה) הנזיר קדוש ויזכור הרעות הנזכרות ממנו בתורה (בראשית ט כא) בנח ובלוט וכן יפריש עצמו מן הטומאה אע"פ שלא הוזהרנו ממנה בתורה

הרב ליכטנשטיין מקור מס 14 :

מהו א"כ היסוד מאחורי חטאו של נח, ההופך את הקערה על פיה ומשנה את יחסנו אליו? נראה שנח לא הבין את המסר של הגמרא בסוטה ב. ובברכות סג... "למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה" שואלת הגמרא, ומסבירה: "לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין". רש"י על התורה (במדבר ו, ב) מסביר את הקשר: "... יזיר עצמו מן היין שהוא מביא לידי ניאוף". כלומר, ליין ישנה תכונה העלולה לגרום לניאוף, והאדם הרואה סוטה בקלקולה צריך להזדעזע ולהזיר עצמו מן היין על מנת להרחיק עצמו מתכונה רעה זו.

העולם שראה נח, עולם שהשחית את דרכו, עולם שניטשטשו בו כל הגבולות ונשברו בו כל המסגרות, עולם יצרי, שגזר דינו נחתם על הגזל יותר מאשר כל עברה אחרת, מדגים את אבדן המשמעת ואת הרצון הבלתי ניתן לריסון לכיבוש הזולת ולגזלתו. אולם נח, שראה עולם שלם נמחק ונחרב לנגד עיניו, לא למד את הלקח. "ויחל נח" - שעשה עצמו חולין. כמה מסכן הוא נח המוטל ערום ושיכור בתוך האוהל, חסר המודעות והשליטה העצמית. נח לא למד את הלקח.

הן במקרא והן בספרות אנו מבחינים באופיו התרבותי והסמלי הכפול של היין. מצד אחד, היין גורם להתרוממות רוח, לשמחה ולאיסוף כוחות נפש עצורים ושחרורם למטרה נשגבה: "אין שמחה אלא בבשר ויין", "ויין ישמח לבב אנוש". היין אינו חיוני כמים, והוא מבטא את התפתחות העולם התרבותי, שבו לגימת היין היא מעשה אצילי. מאידך, מבטא היין את ההפך: את הנמוך והרדוד, את המביא לקלות ראש ולחטא, את האנשים הריקים והפוחזים המטביעים בכוס היין את כל פורקן יצרם. אותו היין היכול להביא להתרוממות רוח יכול גם להביא לטשטוש הגבולות ולניפוץ המסגרות. חציית גבול דק זה